Ірина ДУК,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)
e-mail: irinaduk2@gmail.com

Науковий керівник:
Оксана БОДНАР,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ІЗ СОЦІАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Сучасний заклад освіти дедалі менше нагадує автономну установу, життя якої обмежується уроками, педагогічними радами та внутрішніми заходами. Школа, ліцей, гімназія чи заклад дошкільної освіти функціонують усередині громади і щодня взаємодіють із сім'ями вихованців, органами місцевого самоврядування, соціальними службами, культурними установами, громадськими організаціями, медичними закладами, волонтерами, підприємцями. Тому якість освіти залежить не лише від професійності педагогів, а й від того, наскільки заклад уміє використовувати можливості соціального середовища та водночас бути корисним для нього.

У науковій літературі така взаємодія розглядається через категорії соціального та педагогічного партнерства. О. Оксенюк визначає соціальне партнерство як спосіб інтеграції інтересів суб'єктів суспільних відносин і наголошує на переході від простого контакту школи з громадою до системної спільної діяльності [3, с. 207–208]. Ми вважаємо принциповим саме цей перехід. Запрошення представника громади на шкільне свято ще не створює партнерства. Воно виникає тоді, коли сторони мають спільну проблему, домовляються про результат, розподіляють роботу та несуть відповідальність за виконання домовленостей.

Актуальність соціального партнерства в освіті сьогодні пов'язана також зі зміною самої ролі закладу освіти в житті територіальної громади. Розглядаємо його не лише як форму співпраці між окремими установами, а як спосіб поєднання різних соціальних ресурсів навколо потреб дитини та розвитку місцевої спільноти. Особливого значення такий підхід набуває в українських реаліях, коли заклади освіти працюють за суттєво різних демографічних, безпекових та економічних умов. Скорочення чисельності населення в окремих громадах, внутрішня міграція, поява значної кількості сімей зі статусом внутрішньо переміщених осіб, зміна професійної структури населення, потреба в соціальній адаптації дітей, повернення ветеранів до громад створюють ситуації, які неможливо розв'язувати виключно педагогічними засобами. За цих обставин соціальне партнерство набуває функції об'єднання компетентностей: педагог знає освітні потреби дитини, представники соціальної сфери володіють інструментами соціального супроводу, громадські організації мають досвід реалізації суспільних ініціатив, місцевий бізнес може забезпечувати експертну, матеріальну або профорієнтаційну підтримку, а органи місцевого самоврядування здатні пов'язувати окремі ініціативи зі стратегією розвитку громади.

Водночас партнерство не повинно будуватися за моделлю, в якій школа постійно виступає прохачем ресурсів. Не менш важливо визначити, що сам заклад може запропонувати соціальному середовищу: приміщення для суспільно корисних заходів, інтелектуальний потенціал педагогів, учнівські дослідницькі ініціативи, інформаційні ресурси, культурні події, цифрову підтримку старших мешканців, волонтерські проєкти. Наприклад, учні можуть допомагати літнім людям опановувати електронні сервіси, створювати цифровий літопис населеного пункту, досліджувати локальні екологічні проблеми або розробляти інформаційні матеріали для громади. У цьому разі змінюється сама логіка відносин: замість односторонньої допомоги закладу освіти виникає взаємний обмін ресурсами й компетентностями.

Вважаємо, що перспективною ознакою такого партнерства є його сталість. Якщо співпраця припиняється після одного заходу або залежить винятково від особистої ініціативи директора чи окремого вчителя, вона залишається ситуативною. Стійка модель передбачає закріплення

партнерських зв'язків у плануванні роботи закладу, визначення координаторів, регулярний перегляд потреб і можливостей сторін та накопичення спільного досвіду. Саме за таких умов соціальне партнерство перестає бути додатковим напрямом виховної роботи й поступово стає складником організаційної культури закладу освіти.

Першим механізмом розвитку взаємодії є постійна комунікація. Її не варто зводити до інформування батьків про оцінки або публікації фотографій на сторінці закладу. Комунікація має працювати у двох напрямах. Школа повідомляє про свої потреби, рішення і можливості, але так само регулярно запитує думку учнів, батьків і громади. Для цього придатні короткі електронні опитування, відкриті зустрічі директора, батьківські кав'ярні, учнівські форуми, громадські обговорення, скриньки пропозицій, тематичні зустрічі з мешканцями мікрорайону. Партнерська взаємодія потребує довіри, взаєморозуміння та реального залучення сторін до прийняття рішень [1, с. 4–6].

Наприклад, якщо біля школи існує небезпечний пішохідний перехід, проблему доцільно перетворити на спільний проєкт. Учні можуть дослідити інтенсивність руху, позначити небезпечні ділянки на карті, провести опитування батьків. Адміністрація узагальнює результати, батьківська спільнота допомагає сформулювати звернення, а орган місцевого самоврядування розглядає можливість встановлення освітлення, дорожніх знаків або додаткового регулювання руху. Освітній результат тут поєднується із соціальним: діти отримують досвід громадянської участі, а громада - конкретні дані для розв'язання локальної проблеми.

Другим механізмом є проєктна співпраця. Вона особливо цінна тим, що переводить взаємодію зі сфери розмов у площину спільної дії. Л. Попович пов'язує ефективність партнерства з діалогом, компромісом, розподілом діяльності, кооперацією та спільною відповідальністю [4, с. 167–169]. Практичним втіленням можуть бути екологічні акції, облаштування пришкільного простору, благодійні ярмарки, краєзнавчі експедиції, волонтерські ініціативи, шкільні медіа, профорієнтаційні проєкти.

Так, місцевий музей може стати партнером учнівського дослідження історії громади. Старшокласники записують спогади мешканців, оцифровують родинні фотографії, готують подкасти або інтерактивну карту.

Бібліотека надає краєзнавчі матеріали, музей допомагає перевірити факти, учитель координує дослідницьку роботу. Результатом стає не формальний «захід до пам'ятної дати», а створений дітьми продукт, яким може користуватися громада.

Третій механізм полягає у включенні соціальних партнерів безпосередньо в освітній процес. Йдеться не про заміну вчителя зовнішніми фахівцями, а про розширення навчального середовища. Підприємець може провести практикум із фінансової грамотності, журналіст – майстерню з перевірки інформації, лікар – заняття з домедичної грамотності, працівник бібліотеки – тренінг з інформаційного пошуку. На уроці математики учні можуть опрацьовувати реальні статистичні дані громади, на географії – досліджувати її просторовий розвиток, на інформатиці – створювати електронну карту доступності громадських об'єктів. Навчальна задача за таких умов перестає бути відірваною від життя.

Окремої уваги потребує взаємодія із сім'єю. Вона залишається найближчим до закладу освіти соціальним середовищем дитини. Н. Алендарь, О. Семенов і Н. Семенова наголошують, що партнерство закладу та сім'ї набуває особливої ваги за нестабільних суспільних умов [1, с. 3–5]. Традиційна модель, за якої педагог повідомляє, а батьки повинні виконувати рекомендації, сьогодні малопродуктивна. Натомість батьків можна залучати до спільного визначення потреб класу, професійних зустрічей, майстерень, благодійних і волонтерських ініціатив. Якщо серед батьків є архітектор, він може долучитися до учнівського проєкту безбар'єрного шкільного простору; агроном – до створення навчальної ділянки; фахівець з ІТ – до заняття з цифрової безпеки.

Четвертим механізмом визначаємо створення мережі соціальної підтримки. Особливо помітною її цінність стала в умовах війни, вимушеного переміщення сімей, дистанційного навчання та підвищеного психоемоційного навантаження. С. Цибульська розглядає партнерську взаємодію внутрішніх і зовнішніх учасників як важливий ресурс психосоціальної підтримки та формування безпечного середовища [5, с. 42–46]. На практиці це означає, що класний керівник або психолог не має залишатися наодинці з проблемою дитини. За потреби формується взаємодія «заклад освіти – сім'я – психологічна служба – соціальна

служба – медичний фахівець – громадська організація». Кожен партнер працює в межах власної компетентності.

П’ятим механізмом є участь громади в управлінні розвитком закладу. Соціальне партнерство стає зрілим, коли зовнішні учасники долучаються не лише до окремих заходів, а й до обговорення стратегічних питань. Л. Попович підкреслює значення мотивованості керівників, органів самоврядування, територіальних громад та інших партнерів, а також чіткого розподілу функцій і відповідальності [4, с. 168–171]. Тому під час підготовки стратегії розвитку школи варто провести кілька окремих обговорень з педагогами, учнями, батьками та представниками громади. Питання «Якою має бути наша школа через три роки?» часто дає значно більше корисної інформації, ніж формальне погодження вже написаного документа.

Важливим механізмом залишається й оцінювання результатів партнерства. Кількість проведених заходів мало говорить про його якість. Пропонуємо оцінювати конкретні зміни: скільки партнерів залишилися у співпраці після завершення першого проєкту; які учнівські ініціативи були реалізовані; чи вдалося залучити додаткові ресурси; чи зросла участь батьків; які проблеми громади були частково або повністю розв’язані. Наприклад, результатом екологічного партнерства має бути не «проведено три акції», а облаштована зона сортування, зменшення змішаних відходів або створення діючого компостного осередку.

Взаємодію закладу освіти із соціальним середовищем визначаємо як тривалий процес переходу від епізодичних контактів до мережі стійких партнерств. Її дієвість забезпечують двостороння комунікація, спільне проєктування, залучення соціальних партнерів до навчання, підтримка сімей, громадська участь в управлінні та оцінювання реальних результатів. За такого підходу школа не просто використовує ресурси громади. Вона сама стає її ресурсом – місцем, де народжуються ініціативи, зустрічаються покоління, обговорюються проблеми й набувається досвід спільної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Алендарь Н. І., Семенов О. С., Семенова Н. І. Шляхи покращення партнерства закладу дошкільної освіти та сім’ї в умовах воєнного стану.

Acta Paedagogica Volynienses. 2023. № 4. С. 3–9. DOI: 10.32782/apv/2023.4.1.

2. Онаць О. М., Данко А. Ю. Психологічні аспекти педагогіки партнерської взаємодії в закладах освіти в підручнику для керівника. *Проблеми сучасного підручника.* 2022. Вип. 29. С. 172–184. DOI: 10.32405/2411-1309-2022-29-172-184.

3. Оксенюк О. В. Налагодження соціального партнерства між закладом середньої освіти і громадою. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2022. Вип. 1 (50). С. 207–210. DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.207-210.

4. Попович Л. М. Державно-громадська партнерська взаємодія в управлінні закладами загальної середньої освіти. *Педагогічний альманах.* 2023. Вип. 54. С. 166–173. DOI: 10.37915/pa.vi54.483.

5. Цибульська С. М. Психосоціальна підтримка дитини як вияв педагогічної партнерської взаємодії у безпечному середовищі. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2023. № 27, ч. 3. С. 42–48.